

תמורה, ואילו לשיטתך כיון שאין ראויים להקרב לא היה להם
לעשות תמורה.
מתרצת הגמרא: אמר לון – ענה רבי זעירא אבון ורבי בון,
אף אני לא אמרתי בשם רבי אלעזר אלא בבחמה טמאה ממש,
שהיא בודאי אינה ראויה להקרב בשום אופן על גבי המזבח ובה
יש את המיעוט שאינה עושה תמורה, אבל רובע ונרבע הרי הם
כבעלי מום שהמום הוא פסול צדדי בהם אבל עצם מינם ראוי
להקרב ולכן עושים תמורה, ואף נקבה שהיא ראויה להקרב על
גבי המזבח בתורת שלמים עושה תמורה.
הגמרא דוחה את תירוצו של רבי זעירא: וכן ניתן להעמיד
את המיעוט שבפסוק בבחמה טמאה, הרי קדא בתיב – בזה כתוב
העמיד, והעמיד, ואילו אצל בחמה טמאה כתוב 'ופדה בערכ'
כפי שהבאנו לעיל, ולכן לא ניתן להעמיד את המיעוט של 'כל'
שאינה ראויה ליקרב באופן של בחמה טמאה.

הלכה ה – משנה

המשנה מבארת את אופן קניית הגוברים את צרכי הנסכים מן
הסוחרים: אחת לשלשים יום היו הגוברים משערים את הלשכה –
משערים את מחיר היינות השמנים והסלתות, וקובעים עם
המוכרים שמחיר זה יהיה תקף למשך שלשים יום הבאים, ובכל
יום היו לוקחים מהם לפי המחיר שנקבע. אם התייקרו מחירי
המוצרים אין הגוברים צריכים להוסיף על המחירים שנקבעו, ואם
הוזלו מחירי המוצרים הרי שהגוברים מקבלים לפי המחיר המוזל
לפי שתמיד יד הקדש על העליונה וכמו שמפרש והולך.
כל מוכר המקבל עליו לספק – למכור להקדש כדי צרכי סלתות
במחיר של מארבע סאין בסלע, והתייקרו המחירים וכעת עמדו
מחיר הסלתות על משלש סאין לסלע, דין הוא שהמוכר יספק לפי
המחיר הישן של מארבע סאין בסלע. וכן אם קיבל עליו לספק
במחיר של משלש סאין לסלע והוזלו המחירים וקמדו על מארבע
סאין לסלע, יספק במחיר המוזל של מארבע סאין לסלע, לפי
שתמיד יד הקדש על העליונה.
אם התליעה הסולת שסיפק המוכר, התליעה לו – המוכר מפסיד,
ואם החמיץ הדין שסיפק, החמיץ לו – המוכר מפסיד, כי על המוכר
יש את האחריות לעולם, ולכן כדי שלא יבואו לדון עמו שיחזיר
את הכסף להקדש, המוכר אינו מקבל מעותיו על המוצרים שסיפק
עד שיהא המוכר מרצה – שהם עולים לרצון על המזבח.

גמרא

הגמרא מביאה דעה החולקת על הדין האחרון של משנתינו: הני
בשם רבי שמעון, שלא כדברי התנא במשנתינו הסובר שהמוכר
'אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה', אלא מיד היו
המוכרים מקבלין את מעותיהן על המוצרים שסיפקו להקדש,
והכהנים וריוון הן, ואין לחשוש בהם שמא יתעכבו עם המוצרים
עד שיתלעו או שיחמיצו.

הדרן עלך פרק התרומה פרק חמישי – אלו הן הממונים

הלכה א – משנה

המשנה מפרטת חמשה עשר סוגי תפקידים שהיו בבית המקדש,
ואת שמות הממונים על תפקידים אלו. אומרת המשנה: אלו הן
הממונים שהיו במקדש, יוחנן בן סנחם היה ממונה על החתמות,
אחיה היה ממונה על הנסכים, ולהלן (ד"ה י"ד) תבאר המשנה את
מהות תפקידי החתמות והנסכים. מתיה בן שמואל על הפיסות –
הגורלות. ארבע פייסות היו בעזרה בכל יום, שכן היו מטילים גורל
מי יזכה בעבודה זו ומי בזה, והממונה היה מורה לכהנים את סדר
עשיית הגורל והוא אף היה עורך את הגורל.
מתיה היה ממונה על הקפות של הקנין – מי שחייב להקריב זוג

המשך בעמוד כח

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסי, אין דומה זה לזה, קניימיה – כי
פירשתי את הטעם מדוע לא חל קדושת הגוף על העוף, בהא –
לפי מה דאמר רבי שמואל בשם רבי זעירא, כל שאינה יכולה ליקרב
על גבי המזבח, לא היא עצמה ולא דמיה על ידי פדיון, לפי שאין
פדיון לקדושת הגוף שבה כפי שיבואר להלן, דין הוא שכבר
מתחילה לא קדשה – אין בה קדושת הגוף אלא יש בה הקדש דמים
בלבד. ולפי זה אמר רבי יוסי לרבי ירמיה ולרבי בון בר חייה, ואף
אמרתי זאת – הרי אתם צריכים להודות שיפה אמרו שלא חל
קדושת הגוף על העופות באופן זה שהקדישם בתוך נכסיו, כיון
שהרי להקריבו אין את – אתה יכול, כפי שמיעטנו לעיל מהפסוק
דבית' ב'קרב' ולא עופות, וכמו כן לפדותו אין את יכול כיון שאין
לעוף פדיון כפי ששינונו במשנה במסכת מנחות (ק) 'שלא נאמר
פדיון אלא בבחמה', לפום בן צריך מיר – לפיכך שאין העופות
יכולים להקרב על גבי המזבח לא הן ולא דמיהן, אומרים אנו לא
קדשה – שלא חל עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד,
ובזה שונה הנקבה שחל עליה קדושת הגוף מן העוף שלא חל עליו
קדושת הגוף לפי שהיא ראוי לפדיון וזה אינו ראוי לפדיון.

לעיל (יב) הביאה הגמרא את דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי
שמעון שהפריש נקבה לעולתו או לפסחו או לאשמו, אינו עושה
תמורה. הגמרא מביאה מקור לכך מן הכתוב: הקריא – בני
הישיבה אמרו בשם רבי יוחנן, וכמו כן רבי אייבו בר נגרי אמר זאת
קומי – לפני רבי אילא בשם רבי יוחנן, מעמא דהין תניא – טעמו
של רבי שמעון בן יהודה שאמר לעיל (יב) בשם רבי שמעון
שהמפריש נקבה לעולתו או לפסחו או לאשמו אינו עושה תמורה,
שכן הוא לומד זאת מהפסוק (ויקרא כו יא-יב) 'ואם כל בהמה טמאה
אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', והעמיד את הבהמה לפני הבהן,
והעריך הבהן אתה בין טוב ובין רע בערך הבהן בן יחיה, ודברי
הפסוק צריכים ביאור מה תלמוד לומר 'טמאה', שהרי אי אפשר
לומר שכונת הפסוק כפשוטו בבחמה טמאה ממש, שהרי דין
בהמה טמאה מבואר בפסוקים להלן (שם כו כז) 'ואם בבהמה
הטמאה ופדה בערך', אלא צריך לומר שכונת הפסוק היא,
אפילו אם הבהמה טמאה פאותה השם – שלא קרא לה את שם
הקרבן הראוי לה וכגון שהקדיש נקבה לעולה או לפסח או לאשם,
ועל זה נאמר שם 'והעריך הבהן אתה' והיינו שיפרו את הבהמה,
שאינה קדושה בקדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד, ולכן היא
אינה עושה תמורה.

דוחה הגמרא את הראיה: וכן אמר, הרי קדא בתיב – בפסוק זה
כתוב 'והעמיד', והעריך, ודעתו של רבי שמעון עצמו היא, שרק
קדשי מזבח הקדושים בקדושת הגוף הם אלו שצריכים העמדה
והערכה כדי לפדותם (תמורה לג), ואם הפסוק אומר בהם שהם
צריכים העמדה והערכה נמצא שהם קדושים בקדושת הגוף והיה
להם לעשות תמורה.

הגמרא מביאה דעה אחרת הדורשת את הכתוב להיפך, שעושה
תמורה: רבי זעירא בשם רבי אלעזר, לא אמר בן – כרבי יוחנן
שמפסוק זה יש ראיה שאינה עושה תמורה, אלא אדרבה מפסוק
זה הוא הוכיח שעושה תמורה, שכן בפסוק כתוב 'ואם כל בהמה
טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', ותיבת 'קרבן' מיותרת היא
שהיה לו לכתוב 'אשר לא יקריבו ממנה לה', ובא הפסוק ללמדנו
בזה שדווקא כל בהמה שאינה ראוי ליקרב על גבי המזבח, לא באן
– לא לשם הקרבן שהוקדש ואף לא במקום אחר – לא לשם קרבן
אחר, בזה אנו אומרים שהוא אינו עושה תמורה, אולם יצאת נקבה
שהקדישוה לעולה או לפסח או לאשם, שהנקבה אף על פי שאינה
ראויה ליקרב באן – לשם הקרבן שהקדישוה, מכל מקום ראוי
ליקרב במקום אחר – לקרבן שלמים, ולכן הנקבה עושה תמורה.
הגמרא מקשה על רבי זעירא: רבי אמון ורבי בון בעון קומי – שאלו
לפני רבי זעירא, על הכלל שאמר בשם רבי אלעזר שכל שאינה
ראויה ליקרב לא באן ולא במקום אחר אינה עושה תמורה, הרי
בהמה שיש בה פסול של הרוכב והקדש, שאינן ראויין מחמת פסול
זה ליקרב לא באן ולא במקום אחר, ומכל מקום הרי הן עושין

1 צפורים [קן] כגון זב וזבה ויולדת, היה נותן את המעות בקופות
2 שנקראו שופרות וכתוב עליהם 'קנין', והממונה היה לוקח את
3 המעות ומביא בהם את הקינים, ועל הממונה להיות חכם גדול כפי
4 ששינו במסכת אבות (פ"ג מ"ח) 'קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות'.
5 מפרשת המשנה: פְּתִיחָהּ וְהוּא מְרִדְכִי הצדיק שהיה בימי אחשוורוש,
6 וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פְּתִיחָהּ, לפי שְׁהָיָה פִּתְחַת דְּבָרִים שנאמרו בשיבושי
7 לשון ודורשן – ופותר את כוונתם האמיתית, ויִדְעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן
8 על בוריים ומתוך כך היה מבין את כוונתו של כל אחד ואחד, והוא
9 הנקרא (עזרא ב) 'מְרִדְכִי בְּלִשָּׁן', ומפרש במסכת מנחות (סה.) על שם
10 שהיה בולל את כל הלשונות ודורשן, וכמו שמפרש להלן בגמרא.
11 בְּן אֶחָיָה היה ממונה על רפואת חולי מַעֲסִים שבין הכהנים, והגמרא
12 תפרש למה הוצרכו לכך. נְחֻנְיָה היה חוֹפֵר שִׁיחִין – בורות כדי
13 שיהיו מים מצויים לעולי רגלים. גְּבִינִי – כך שמו, והיה פְּרוֹז –
14 המכריז בכל בוקר. בְּן גִּבְרִי היה ממונה לזרז את הכהנים על נְעִילַת
15 הַשָּׁעָרִים של העזרה בלילה ולפותחם בבוקר. בְּן בָּבִי מְמוּנָה על
16 הַפְּקִיעַ – מתקן את הפתילות למנורה. בְּן אֲרֵאָה על הַצִּלְצֹל – כלי
17 שיר שיש לו קול גדול. הוֹגֵרֶם בְּן לִוִי – משבט לוי היה לו קול נעים
18 וחזק ביותר והיה ממונה על הַשִּׁיר כדמפרש בגמרא.
19 בֵּית מִשְׁפַּחַת גֵּרְמוֹ היו ממונים על מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים – לאפותו
20 ולרדותו באומנות מיוחדת המפורשת בגמרא. בֵּית מִשְׁפַּחַת
21 אֲבִימֶלֶךְ היו ממונים על מַעֲשֵׂה הַקְטוֹרֶת כמו שמפרש בגמרא.
22 וְאַלְעָזָר היה ממונה על הַפְּרוֹכֶת – לעשות פרוכות חדשות
23 כשצריכים לכך ולסלק את הישנות, ולשלם לאומנים את שכרם.

24 וּפְנִיחָם הַמְּלָכִישׁ היה ממונה על בגדי הכהונה, להלבישם בשעת
25 עבודה ולהפשיטם לאחר העבודה ולשמור על הבגדים בלשכות
26 המיועדות לכך.

גמרא

27 מבררת הגמרא לשם מה היתה המשנה צריכה לפרט את שמות
28 הממונים ולא הסתפקה בפירוט התפקידים בלבד: רַבִּי חִזְקִיָּה אָמַר,
29 נחלקו בדבר רַבִּי סִימֹן וְרַבְּנָן. חד – אחד מהם אָמַר, בְּשִׁירֵי דִּזְרִי וְדִזְרִי
30 בָּא לְמִנּוֹת עֲלֵיהֶן – כל הממונים שהוזכרו במשנה כשרים וצדיקים
31 היו, ולא היו כולם בדור אחד אלא מפוזרים בכל הדורות של בית
32 שני, ולפי שהיו צדיקים יותר משאר הממונים שלפניהם
33 ושלאחריהם, מצוה להזכיר אותם לשבח ולברכם כמו שנאמר
34 (משלי יז) 'זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּהּ'. וְחֲרָנָה – והשני אָמַר, מִי שְׁהָיָה בְּאוֹתוֹ
35 דִּזְרִי מְנָה מַה שְּׁבִדְרוֹ – התנא מנה את הממונים שהיו בדורו
36 ורשעים היו, והזכירים התנא לפי שמצוה להזכירים לגנאי ולקללם
37 כמו שנאמר (שם) 'וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקַב'.
38 אומרת הגמרא: מֵאַן דְּאָמַר בְּשִׁירֵי כָּל דִּזְרִי וְדִזְרִי בָּא לְמִנּוֹת ולדעתו
39 ממונים אלו היו הכשרים שמכל הממונים הרי על כוֹלֵן הוּא אוֹמֵר
40 את הפסוק 'זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּהּ', ואילו מֵאַן דְּאָמַר מִי שְׁהָיָה בְּאוֹתוֹ
41 דִּזְרִי מְנָה מַה שְּׁבִדְרוֹ ולדעתו ממונים אלו היו רשעים הרי על כוֹלֵן
42 הוּא אוֹמֵר 'וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקַב', ועל מִי נֵאמַר 'זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּהּ' על
43 בְּן קַטָּן וְחִבְרִי שְׁעֵלֵיהֶם שנינו במסכת יומא (לז.) שמחמת
44 מעשיהם הטובים היו מזכירים אותם לשבח.

שקלים דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום חמישי) קמא

הולך.
הגמרא מביאה מעשה המלמד את מדריגת חמורו של רבי פנחס
בן יאיר: הַמְּתִיחָה דְרַבִּי פִנְחָס בֶּן יֶאִיר נִבְּתָה לִסְטָא בְּלִילְיָא –
גבובה הליסטים בלילה. עֲבָרָה – עכבזה הליסטים כשהיא מְמַרָא
גִּבּוֹן – מחובאת אצלם במשך הַלְלָא יוֹמִין – שלשה ימים, ובכל
אותם הימים לא מְעָמָא כלום כיון שלא רצתה לאכול מהמאכלים
הלא כשרים שהיו בידי הליסטים. בְּתָר – לאחר הַלְלָא יוֹמִין שבהם
ראו שהיא אינה אוכלת, אִמְלִכּוֹן מְתוּרְתָה – התייעצו ביניהם
להחזירה, שכן כך הם אִמְרִי, אִפְקִינוּ מִן הָקָא – מוטב שנוציאה
מרשותנו וניתן לה ללכת כדי דְלֵא תִימָוֵת גָּבִן – שלא תמות
אצלנו. וכך עשו, אִפְקִינוּהָ – הוציאו אותה אֶלֶּת וְקָמָה לָהּ עַל
תַּרְעָא דְמָרָה – והיא הלכה ובאה אל השער הגדול בביתו של רבי
פנחס בן יאיר, ושם שְׂרִית מְנַהֶקֶת – היא התחילה להתאנח
ולצעק מחמת הרעב.
אִמְרֵי לֹון רבי פנחס לבני ביתו, פְּתַחוּן – פיתחו את השער לְהִדָּא
עֲלֻבְתָא – לעניה עלובה זו, שהרי דָּאִית לָהּ – כבר עברו עליה
תֵּלֶת יוֹמִין דְלֵא מְעָמָא כְּלוּם, שהיה מכיר בה שלא תאכל מאכלי
איסור. פְּתַחִין לָהּ וְעָלָת לָהּ – פתחו לה והיא נכנסה. אִמְרֵי לֹון רבי
פנחס, יִהְיֶה לָהּ כְּלוּם תִּיכּוּל – תנו לה לאכול, יִהְיֶה קוּמָה – נתנו
לה שְׁעוּרִין והיא לא בָּעִית לְמִיכָל – סירבה לאכול.
אִמְרִין לִיה בני ביתו, רַבִּי, לֹא בָּעִית לְמִיכָל – היא אינה רוצה לאכול
ומה נעשה לה. אִמְרֵי לֹון רבי פנחס, מְתַקְנִין אִינוּן – האם אין
בשעורים פסולת והם מתוקנות לאכילה, אִמְרֵי לִיה, אֵין – אכן כן.
הוסיף רבי פנחס ואִמְרֵי לֹון, וְאִרְיָתָן דְמִין – האם הפרשתם מהם
מעשרות של דמאי, אִמְרִין לִיה – ענו לו בני ביתו, וכי לא בִּן אֶלְפִין
רַבִּי – למדנו רבינו, הִלּוּקָהּ מֵעַם הָאֶרֶץ פִּירוּת מִן הַשּׁוּק
להשתמש בהם בשביל יָדַע לְמַאכַל בְּהֶמָּה, או בשביל קָמָה לְעַבֵּד
את העורות, או בשביל שָׁמֶן לְהַדְלִיק את האור – הנה, פְּסוּר מִן
הַדְּמַאי, כיון שחיוב המעשרות בדמאי הוא רק כשהוא למאכל בני
אדם, ונמצא שאין אנו צריכים לעשר את השעורים. אִמְרֵי לֹון רבי
פנחס, מַה נַּעֲבֹד לָהּ – מה אנו יכולים לעשות לְהִדָּא עֲלֻבְתָא, דְּהִיא
מְתַקְנָה עַל גְּרָמָה סָגִין – שהיא מחמרת על עצמה ביותר. וְסוּף דִּבְר
הִיא שֶׁאֵין אִרְיָן דְמִין וְאֶבְיָלָה – הרימו מעשרות מן הדמאי
ואכלה החמורה את השעורים.
שנינו במשנה: 'פְּתַחִיהָ עַל תְּקִינָה, פְּתַחִיהָ זֶהוּ מִרְדְּכִי וְלִמָּה נִקְרָא
שֵׁמוּ פְּתַחִיהָ שְׁהִיהָ פּוֹתַח דְּבָרִים וְדוֹרְשָׁן יוֹדַע בִּשְׁבָעִים לְשׁוֹן.
מביאה הגמרא שאף בברייתא נתפרש כך. אומרת הברייתא: בֹּא
וְיֵאָה מִה גִּדּוּל הוּא כְּחוּ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁהוּא פּוֹתַח דְּבָרִים וְדוֹרְשָׁן
והוא יוֹדַע בִּשְׁבָעִים לְשׁוֹן.
הגמרא מביאה ברייתא הדנה בכמות דיני הסנהדרין הצריכים
לדעת שבעים לשון: תְּנֵי, סְנֵהֲדֵרִין שְׁנַיִשׁ בַּה שְׁנֵים מֵהַחֲבֵרִים בַּה
שְׁיִכּוּלִין לְדָבָר שִׁבְעִים לְשׁוֹן, וְכִּלּוֹן רֵאיוֹן לְשִׁמּוּעַ – שהם מבינים
שבעים לשון אלא שאינם יודעים לדבר ולהשיב דבר, הָרִי זוּ רֵאיוֹנָה
לְסְנֵהֲדֵרִין בדוחק. ואם יש בסנהדרין שְׁלֹשָׁה הַיּוֹדְעִים לְדָבָר שִׁבְעִים
לְשׁוֹן, הָרִי זוּ סְנֵהֲדֵרִין בִּינּוּנִית, והיא עדיפה מהסנהדרין הקודמת.
ואם יש בסנהדרין אַרְבָּעָה הַיּוֹדְעִים לְדָבָר שִׁבְעִים לְשׁוֹן, הָרִי זוּ
סְנֵהֲדֵרִין חֲקָמָה ולכתחילה היא. וְכִּיכְנָה הָיוּ בַּה אַרְבָּעָה שִׁידְעוּ
לְדָבָר שִׁבְעִים לְשׁוֹן ואלו הם, בֶּן עֲזַאי וְבֶן זִזְבִּי וְבֶן חֲכִינָא וְרַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן מִתְנִי.
הגמרא מביאה מעשה שיש בו כדי ללמדנו על גדולת חכמתו של
פְּתַחִיהָ: אִמְרֵי רַבִּי הִקְדָּא, פָּעִם אֶחָת הִיתָה שָׁנָה שֶׁלֹא יִרְדּוּ גִשְׁמִים
ומחמת כך יִבְשָׁה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִדְעוּ מִהֵיכָן לְהִבִּיא שְׁעוּרִים
בשביל מנחת עֹלֶמֶךְ. וְהָיָה תִּמְן – והיה שם חֵד אֶלֶם – אדם אחד
שהיה שומע ואינו מדבר, שנתן להם רמז על מקום שבו יכולים הם
למצוא שעורים, והרמוז היה בכך דְּהָיָה יָהִיב חֵד יְדִיה – שנתן את
ידו האחת עַל גְּנוֹת שֶׁל בִּנְיָן, וְחֵד יְדִיה – ואת ידו השניה נתן עַל
צְרִיפִים הַבְּנוּיִים מעצי ערבה ואין להם גג והם חדים מלמעלה, ולא
יִרְדּוּ הָרוּאִים לְסוּף דְּעוּתוֹ מִה הוּא מִתְכוּוֹן בְּרִמּוֹ זֶה. אִיִּיתוּנִיהָ קָמִיהָ
דְּפְתַחִיהָ – הביאו את האילם לפני פְּתַחִיהָ, אִמְרֵי לָהּ פְּתַחִיהָ, אִתְּ

לפי שעסקה הגמרא בענין 'זכר צדיק לברכה' ממשיכה הגמרא
לדרוש בשבחן של החכמים והצדיקים: אִמְרֵי רַבִּי יוֹנָה, בְּתִיב (ושעיה
נב יב) 'לִבְן אֶחָלֵק לוֹ כְּרָבִים וְאֵת עֲצוּמִים יַחְלֵק שָׁלָל', פסוק זה עולה
על רַבִּי עֲקִיבָא שחילק דברי תורה והלכות לרבים, כפי דאיתא
במסכת יבמות (סב) שהיה העולם שמם ונשתכחה תורה עד שבא
רבי עקיבא ושנה לרבותינו שברדום והם הם שהעמידו תורה
באותה שעה, והוא שְׁהִתְקִין את הַמְּדַרְשׁ – התורת כהנים והספרי
שהם דורשים את המקראות, ואת הַהֲלָכוֹת – שמועות האמוראים
שנתחדשו, וְאֵת הַהֲגָוָה – המדרשים. וְיֵשׁ אִמְרֵים שֶׁאֵת כָּל אֱלוֹ
אֲנָשִׁי בְּנִסְתָּ הַגְּדוֹלָה תִּקְנֶה, שמהם הוקבע התלמוד, אֱלֹא מַה תִּקְנֶה
רבי עקיבא, זֶה כָּלִיל וּפְרָטוֹת – קבלה היתה בידם שתיקן את
מידת 'כלל ופרט' שהתורה נדרשת בה.
אִמְרֵי רַבִּי אֶבְיָה, בְּתִיב (דברי הימים א' ב נד) 'מִשְׁפָּחוֹת סוֹפְרִים יִשְׁבִּי
וְעֹבֵן', וקשה, מַה תִּלְמוּד לִזְמֶר – מה משמעותו של הכינוי 'סוֹפְרִים'
שהוא לשון ספירה ומנין, אֱלֹא שְׁעִישׁוּ אֵת הַתּוֹרָה כְּפִירוֹת כְּפִירוֹת
– שהיו נותנים חשבון ומנינו של כל דבר בתורה, והיו עושים כן
כדי להועיל לזכרון שלא ישכחו את פרטי ההלכות, וכמו שמפרש
ומביא כמה דוגמאות מכל סדרי המשנה. בסדר זרעים, חֲמִשָּׁה לֹא
יִתְרוֹמוּ תְרוּמָה שבתחילת מסכת תרומות. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים חִיבִין
בְּחֻלָּה שבתחילת מסכת חלה. בסדר נשים, חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים
פְּזוּרֹת צְרוּתֵיהֶן שבתחילת מסכת יבמות. בסדר קדשים, שְׁלֹשִׁים
וְשֵׁשׁ פְּרִיָּוֹת בְּתוֹרָה שבתחילת מסכת כריתות. בסדר טהרות,
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה דָבָר נִאֲמָרוּ בְּגִבְלַת הָעוֹף הַתְּהוֹר שבתחילת מסכת
טהרות. בסדר נזיקין, אַרְבָּעָה אֲבוֹת נִזְיָקִין שבתחילת מסכת בבא
קמא. בסדר מועד, אֲבוֹת מִלֵּאכֹות אַרְבָּעִים חֶסֶר אֶחָת שבתחילת
מסכת שבת.
אִמְרֵי אֶלְעָזָר, בְּתִיב (עזרא i יא) 'וְזֶה פְּרִשְׁנָה הַנִּשְׁתָּן אֲשֶׁר נָתַן
הַמֶּלֶךְ אֶרְתַּחשְׁטָסָא לְעוֹרָא חֲבֵלָה חֲסַפֵּר סַפֵּר דְּבָרֵי מִצּוֹת ה' וְחֻקֵּי
עַל יִשְׂרָאֵל', וקשה שאם כבר נאמר 'לְעוֹרָא חֲבֵלָה חֲסַפֵּר' מַה
תִּלְמוּד לִזְמֶר שׁוּב 'סַפֵּר דְּבָרֵי מִצּוֹת ה' וְחֻקֵּי', אֱלֹא בָּשֵׁם שְׁהִיהָ
סוֹפֵר בְּדָבָרֵי תּוֹרָה – שספר את אותיות התורה שבכתב וקבע את
המסורת בה, כִּךְ גַּם הָיָה סוֹפֵר בְּדָבָרֵי חֲכָמִים, כגון כמה שניות
לעירות תקנו וכמו השמונה עשר דבר שגורו בו ביום.
הגמרא אמרה לעיל שהחכמים הראשונים סידרו את התורה
באופן שלא תישכח. כעת אומרת הגמרא שאף על פי כן עדיין אין
אנו יודעים את התורה: אִמְרֵי רַבִּי תַנִּי בָּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן,
הגם שהחכמים הראשונים תקנו בעבורנו את התורה שבעל פה
ועשו את התורה ספורות ספורות, עדיין קשה לנו ללמוד, ולמרות
שחכמים רַאשׁוֹנִים חָרְשׁוּ וְזָרְעוּ – דקדקו בתלמוד ופירשוהו כל
הצורך, וכיוצא בו על דרך זה נִיבְּשׁוּ – עקרו את העשבים הרעים
מתוך התבואה, בִּישְׁחוּ – חתכו את הקוצים מלמעלה בלא
השורשים, עָדְדוּ את האדמה סביב האילנות, קָצְרוּ את התבואה,
עָמְרוּ – אספום לעמרים, דָּשׁוּ את התבואה, וְרוּ אוֹתָהּ כִּדִּי להוציא
את התבן מן הבר, בָּרְרוּ את החיטים מהאבנים, מָחְנוּ את החיטים
לקמח, הִתְקִיְדוּ אוֹתָהּ כִּדִּי להפריד את הקמח מן הסובין, לָשׁוּ את
הקמח לעיסה, קִיפְפוּ – החליקו את פני העיסה במים, וְאָפּוּ אוֹתָהּ
ללחם, וכך עשו חכמים בתורה שדקדקו בה הרבה, מכל מקום
וְאֵינוּ בדורות האחרונים שנתמעטו הלבבות אֵין לָנוּ מַה לְאַבּוֹל –
אין אנו יודעים לפרש מה אמרו.
הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין החכמים הראשונים:
אִמְרֵי רַבִּי אֶבְיָה בַּר מִינְיָא בָּשֵׁם רַבִּי וְעִדָּא בְּמַעֲלַת הַחֲכָמִים
שברורות הראשונים, אֵין הוּן קְדָמָאִין מִלְּאֲבִין – אם הראשונים
הם כמלאכים, אֵין בְּנֵי אָנָּשׁ – אין חשיבותנו כלפי הראשונים אלא
כאנשים אצל מלאכים, וְאֵין הוּן בְּנֵי אָנָּשׁ – ואם הראשונים הם
כאנשים, אֵין חֲמִין – אין חשיבותנו כלפיהם אלא כחמורים אצל
אנשים.
אִמְרֵי רַבִּי מִנְיָא עַל כֵּךְ, בְּהִיאָה שְׁעָתָא אִמְרִין – באותו הזמן אמרנו,
אִפְּלוּ בְּהַמְּתִיחָה דְרַבִּי פִנְחָס בֶּן יֶאִיר לֹא אִדְמִינוּ – אין אנחנו
צדיקים אפילו כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וכמו שמפרש

1 אֶתֶר דְּמִתְקַרְיָא – ישנו מקום בשם 'נְגוֹת צְרִיפִין' או 'צְרִיפִין נְגוֹת'
 2 ושם יש שעורים, ואכן אֶזְלִין לְתַמֵּן – הלכו לשם וְאֶשְׁכְּחֵן – מצאו
 3 שעורים לעומר.
 4 מעשה נוסף: אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בִּי רַבִּי בּוֹן מעשה נוסף המלמד על
 5 חכמתו של פתחיה, פָּעַם אָחַת נִשְׁדָּף כָּל הָעוֹלָם כּוֹלָא במכת
 6 השדפון, שנתחמם העולם כל כך שיבשו התבואות, וְלֹא הָיוּ
 7 יוֹדְעִין מַהִיכָן לְהֵבִיא שעורים בשביל מנחת הָעוֹמֶר. וְהָיָה תַמָּן חָד
 8 אֵילָם שרימו להם בכך דְּהָיָה יְהִיב יָדָה עַל עֵינָיָה – שנתן את ידו
 9 האחת על עינו וידיה עַל סוֹכְרָא – ואת ידו השניה על חור
 10 במזוזת הדלת שבו תוחבים את הבריה לנעול, ולא הבינו הרואים
 11 את רמזותיו. אֵייתוּנִיָּה לְגַבִּי פְתַחֲיָה, אָמַר לוֹן, אֵית אֶתֶר
 12 דְּמִיתְקַרְיָא – ישנו מקום הנקרא 'עֵין סוֹכֵר' או 'סוֹכֵר עֵין', וְאֶזְלִין
 13 תַמָּן וְאֶשְׁכְּחֵן.
 14 מבארת הגמרא לשם מה היו צריכים שהממונה על הקנין יהיה
 15 'פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון', על פי מעשה שהיה.
 16 מספרת הגמרא: שָׁלַשׁ נָשִׁים חֲבִיאוּ קִינִיתָן – זוג של שתי תורים או
 17 שני בני יונה לכהנים כדי להקריבם, ופעמים שהם מביאים זאת
 18 משום נדר ונדבה ופעמים שהם מביאים זאת משום חובתן כגון
 19 שהיו זבות, ויש חילוקי דינים בהקרבתם, שבנדבה שניהם לעולה
 20 ובחובה אחת לעולה ואחת לחטאת. אשה אָחַת אוֹמֶרֶת 'לְעִינִתִי'
 21 אני מביאה קן זה, וְאָחַת אוֹמֶרֶת 'לְיִמִּתִּי' אני מביאה קן זה, וְאָחַת
 22 אוֹמֶרֶת 'לְיוֹבֵתִי' אני מביאה קן זה.
 23 זו שְׁאוּמֶרֶת 'לְעִינִתִי' סִבְרִין מִימֵר – היו הכהנים סבורים שהוא
 24 מלשון 'מעין', לומר שהביאה את הקן משום שהיתה שׁוֹפֶעֶת דָּם
 25 בְּמַעַן – שהיתה זבה, ועכשיו לאחר ימי הספירה מביאה את הקן

26 לחובתה, אחת לעולה ואחת לחטאת. אָמַר לוֹן פתחיה, שאין זה
 27 כוונתה, אלא שניהם לעולה שכן היא מביאה זאת לנדבה על כך
 28 שֶׁעֵינָא סִבְנָת – שהיתה מסוכנת בעינה ונתרפאת. וכן זו שְׁאוּמֶרֶת
 29 'לְיִמִּתִּי' סִבְרִין הכהנים למימֵר שהיתה שׁוֹפֶעֶת דָּם כִּיּוֹם זוֹבָה היא,
 30 אָמַר לוֹן פתחיה, שאף היא לנדבה הביאה כיון שֶׁכִּימָה סִבְנָת –
 31 שהיתה מסוכנת בים וניצלה. זו שְׁאוּמֶרֶת 'לְיוֹבֵתִי' סִבְרִין מִימֵר זָבָה
 32 מִמָּשׁ היתה, אָמַר לוֹן פתחיה שלא כן הדבר אלא לנדבה הביאה
 33 על הנס כי זָבָה כָּא לִישׁוּל אֶת בְּנָה וניצל.
 34 שנינו במשנה: 'בֶּן אֶחָיָה וכו'' על חולי מעיים'. מבארת הגמרא
 35 לשם מה הוצרכו רופא מיוחד לכהנים על חולי המעיים. אומרת
 36 הגמרא: עַל יְדֵי – לפי שְׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים מְחַלְכִּין יַחְפִּים עַל הָרִצְפָּה
 37 והציגה קשה, והם מתקררים כי אין להם מלבוש אלא כתונת
 38 ואבנט, וגם הָיוּ אוֹכְלִין הרבה בָּשָׂר של קדשים, וְשׁוֹתִין מִיָּין ולא יין
 39 כמו שנאמר (ויקרא י ט) 'יֵין וְשִׁכָּר אַל תִּשְׁתּוּ', ומתוך כל זה מחלישין
 40 את כח מערכת העיכול, וְהָיוּ כָּאִין לִידֵי חוֹלֵי הַמַּעֲיִם וחלק מהם
 41 משתלשלין וחלק מתעצרין, וְהָיָה יָדַע – והיה הממונה יודע הֲאִי
 42 דִּין חָמֵר טֵב לְמַעֲיָא – מהו היין הטוב לפתוח את המעיים למי
 43 שנעצר, וְהֲאִי דִּין חָמֵר סָמָם לְמַעֲיָא – ומהו היין הטוב לסתום את
 44 המעיים למי שמשלשל, והיו שותים זאת שלא בשעת משמרתם
 45 מממון הלשכה.
 46 שנינו במשנה: 'נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין'. הגמרא מספרת על חכמתו של
 47 נחוניא. אומרת הגמרא: שְׁתָּהָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת לצורך
 48 עולי רגלים ומי הגשמים היו מתאספים שם. וְהָיָה יָדַע – וגם היה
 49 נחוניא יודע